

Kalashnikova C.I.

Senior Teacher, PhD (Economics)

Kharkiv National University of Municipal by O.M.Beketova, Ukraine

WORLD PRACTICAL WORK OF EVALUATION OF DEVELOPMENT TERRITORIES

Калашнікова Х.І.

Старший викладач, к.е.н.

Харківський національний університет імені О.М.Бекетова, Україна

СВІТОВИЙ ПРАКТИКУМ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

The basic historical methods of management of regional development of the world are systematized. The problems of territories development assessing are reviewed. Developments of the system of socio-economic indicators for monitoring of the conditions for social development are highlighted. Foreign case studies on the development of indicators for the quality of life of urban administrative-territorial units are given.

Keywords: *development, city, area, management, a system of indicators, integrated assessment, quality of life.*

Систематизовано основні історичні методи управління регіональним розвитком країн світу. Розглянуто проблеми оцінювання розвитку територій. Висвітлено розробки системи соціально-економічних індикаторів для моніторингу умов суспільного розвитку. Наведені закордонні практичні приклади щодо розробки системи індикаторів міської якості життя адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: *розвиток, місто, територія, управління, система індикаторів, комплексна оцінка, якість життя.*

Сучасні міста характеризуються зростанням щільності населення, чисельності кадрів, капіталу, виробничих активів, соціальної й технічної інфраструктури, обмінів, руху капіталу, потоків транспорту і трудових ресурсів тощо. В умовах такої концентрації міста стають центрами глобальної економіки та політичних рішень. Дослідження закордонного досвіду управління регіональним розвитком та оцінювання ефективності стратегічних змін в регіонах набуває особливого значення при формуванні ефективних систем управління в містах. Саме тому особлива увага процесів регіонального розвитку таких міст має бути спрямована на планування економічної діяльності (діяльність підприємств, розташованих на певній території, визначення обсягів виробництва та реалізації продукції, надання послуг, підвищення ефективності виробництва та його

якісних характеристик, забезпечення ресурсозбереження), науково-технічної діяльності (фундаментальні наукові дослідження для народногосподарських науково-технічних проблем, створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів тощо), соціальної діяльності (розв'язання проблем підвищення рівня та якості життя людей, покращення побутових умов, забезпечення освітніх, культурних та сімейних потреб кожної людини), екологічної діяльності (зниження і компенсацію негативного впливу виробництва на навколишнє середовище, здійснення контролю за діяльністю підприємств, які не дотримуються встановлених норм раціонального використання водних, земельних, лісових ресурсів, спрямована на забезпечення відшкодувань збитків підприємствами, завданих природі та суспільству в результаті протиправної їх діяльності).

Значний науковий внесок у вирішення багатоаспектних проблем стратегічного розвитку регіональних соціально-економічних систем зробили вітчизняні та зарубіжні вчені Артеменко В. [1], Волков А. [2], Вінграновський А. М. [3], Горбатов В. М. [4], Долішній М.І. [5], Карлова О. А. [8,9], Andrews F. [12], , Crampton G.[13], Freeman R. E.[14] та інші.

Віддаючи належне теоретичній та практичній цінності наукових результатів вітчизняних та закордонних дослідників, слід вказати на незавершеність наукових дискусій щодо управління регіональним розвитком; відсутність єдиного підходу до формування стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку великого міста, що прискорюють його кризове відновлення в сучасних умовах; хибне оцінювання ефективності стратегічних змін; недостатню відповідність сучасним умовам суспільного розвитку методичного забезпечення аналізу результативності реалізації місцевих та регіональних стратегій і програм, зокрема в частині вибору та систематизації оціночних показників та параметрів.

На думку Вінграновського А. М. [3, с.52], комплексний соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці представляє собою якісні зміни життя населення, викликані цілеспрямованими діями органів державної влади та місцевого самоврядування. Він виражається в зростанні реальних доходів населення, пов'язаного з поліпшенням конкурентних переваг і фінансових результатів діяльності всіх

господарюючих суб'єктів адміністративно-територіальної одиниці, зростанні якості, кількості і асортименту надаваних на її території благ і послуг та покращення їх розподілу. В дослідженнях Карлової О. А., з результатами яких погоджується автор, визначено, що «...Стратегічні цілі, завдання та напрямки інноваційного розвитку міського комплексу повинні бути співвіднесені з доступними ресурсами, дійсною і можливою структурою управління, відкориговані і виражені в місцевій інноваційній програмі. Інноваційна програма розвитку міського комплексу повинна являти собою комплекс заходів, пов'язаний за ресурсами, виконавцями і строками, спрямований на досягнення встановлених цілей та завдань в інтересах розвитку основних сфер життєдіяльності міського комплексу, підвищення конкурентоспроможності інноваційної сфери та місцевої економіки в цілому» [9, с.384], окрім того вона констатує також, що «Sustainable urban development requires the increase of life standards of the population, which contributes to the achievement of positive changes in the economy of the city and the state. Recreational facilities of the city territory, contribute to achieving such a transformation» [8, с.75].

За кордоном зростання уваги до проблеми розробки систем соціально-економічних індикаторів для моніторингу умов суспільного розвитку був відзначений у 70-х роках ХХ століття. У цей час з'явилася велика кількість методичних робіт, присвячених даній тематиці [6, с.91]. Пізніше стали з'являтися системи індикаторів, що оновлюються на регулярній основі. В них наводилися результати статистичного аналізу залежності між різними соціально-економічними індикаторами. В 1978 році Організація Європейського співробітництва і розвитку почала розробку соціально-економічних індикаторів, призначених для оцінки якості управління в рамках міських територій. Однак розроблені індикатори, так і не були застосовані на практиці. Одночасно особливого поширення набули дослідження рівня якості життя. Значна увага при цьому приділялась розробці самої концепції якості життя людини в поселеннях, і насамперед в містах, як в системах, що розвиваються наймобільніше. З урахуванням різних параметрів міського середовища складалися різні міжнародні та національні рейтинги міст [7, с.183-184].

В період з середини 1970-х років у дослідників-урбаністів розвинених країн, а потім і в колі представників місцевої влади закріплюється розуміння важливості індикаторів як ключового фактора підвищення ефективності міського управління. Таке розуміння ґрунтувалося на тому, що індикатори дозволяють за допомогою певних наочних цифрових значень виділити і формалізувати проблему, дати в кінцевому підсумку комплексне уявлення про предмет дослідження. В якості однієї з перших наукових праць, де була запропонована універсальна система індикаторів соціально-економічного розвитку міст як інструмент планування на місцевому рівні, можна відзначити роботу професора Бостонського Державного університету Ратгерса Д.Хьюза [6, с.102], в якій наводиться аналіз динаміки розвитку міських територій за допомогою спеціально розробленої системи показників.

У 1989 році була створена Європейська мережа міських досліджень (Network, on Urban Research in the European Union, NUREC), що об'єднала фахівців з країн ЄС з метою консолідації зусиль щодо створення єдиної бази індикаторів для аналізу сучасного розвитку міст Європейського Союзу та інших регіонів світу. В рамках цієї мережі протягом 90-х років було реалізовано кілька великих проектів розробки комплексних баз індикаторів міського розвитку, проводилась робота по створенню комплексного Атласу Європейських агломерацій. У роботу над цими європейськими проектами були залучені найбільші міжнародні організації, які проводять дослідження на предмет створення систем соціально-економічного показників.

У 1990 році був даний старт проекту NORDSTAT (Nordic major cities statistics), мета якого – створити базу показників для проведення порівняльної оцінки розвитку міст 5 країн Північної Європи – Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії, Швеції. З 1991 року в рамках даного проекту збиралася статистика по 16 містам з наведеного списку країн. Досягненням проекту NORDSTAT можна назвати те, що розробникам вдалося зібрати регіональну базу показників, розрахованих за єдиною або хоча б максимально схожою методикою. Умовою участі міст в проекті NORDSTAT було заявлено дотримання загальних правил для вимірювання ключових порівняльних індикаторів.

При відборі показників в базу NORDSTAT всі міські індикатори були розділені на 3 групи по мірі їх адекватності для міжкраїнових зіставлень:

індикатори класу А: прості індикатори, безпосередньо зіставні між містами різних країн (чисельність населення, кількість об'єктів завершених / незавершених будівництвом, кількість лікарень, місць в медичних та освітніх установах та ін.);

індикатори класу В: відносно легко порівнювані індикатори, але вони вимагають попереднього аналізу методики розрахунку і подальшої її коригування щоб уникнути неадекватних зіставлень (статистика з безробіття, якості навколишнього середовища тощо);

індикатори класу С: індикатори, що не можуть бути зіставлені безпосередньо, а розраховуються відповідно до специфічної методики в кожній країні і в зв'язку з цим вимагають ґрунтовного аналізу для проведення інтерпретації результатів порівняльного аналізу та значень цих показників між містами різних країн (індикатори бідності, виплати соціальної допомоги, характеристики доходів населення тощо) .

Починаючи з 1990-х років, у багатьох країнах світу почали інтенсивно розвиватися національні системи моніторингу соціально-економічного розвитку міст, муніципальних районів, округів тощо). Пов'язано це було з прогресом інформаційних технологій, що дозволяло оперативно збирати, групувати і аналізувати великі масиви статистичної інформації на самих різних рівнях управління. У 1996 році Федерацією канадських муніципалітетів розроблена система індикаторів для виміру прогресу розвитку економіки та соціальної сфери в містах Канади. Завданням даної системи індикаторів було представити моніторинговий інструмент для відстеження характеру соціально-економічних процесів, що відбуваються в канадських містах. При цьому в ході відбору індикаторів ставилася умова не обмежувати аспект розгляду проблем міського розвитку повноваженнями муніципалітетів, а представити комплексну картину стану економіки та соціальної сфери канадських міст з урахуванням усього комплексу факторів, що впливають на їхній розвиток в досліджуваній момент часу. Відібрані в результаті індикатори охоплювали такі проблеми міського розвитку, як

зайнятість, здоров'я населення, доступність житла, безпека, соціальна напруженість, політична активність населення, людські ресурси, соціальна інфраструктура.

Розробки, аналогічні канадській системі індикаторів, набули поширення в інших країнах, особливо в США, де з 1995 року видається спеціальний бюлетень для фахівців в області розробки систем індикаторів якості міського життя Urban Quality Indicators, в якому розглядаються методичні питання вимірювання специфічних параметрів стану міського середовища. Особливої уваги при розгляді американського досвіду розробки індикаторів соціально-економічного розвитку заслуговує ціла серія проектів в області оцінки діяльності місцевих та регіональних органів влади. Серед найбільш успішних розробок у цій галузі слід виділити проект Максвелської школи при Сіракузькому університеті Government Performance Project, реалізація якого ведеться з 1999 року. Крім того, в розвинених країнах світу набула широкого поширення практика оцінювання рівня розвитку територій за допомогою показників сталого розвитку, схвалених ООН. Аналіз проводиться по 4 блокам, причому кожен з блоків розбитий на більш дрібні складові, кожен з яких містить свій набір показників. У загальній сумі необхідно розрахувати близько п'ятдесяти показників, що характеризують різні сторони розвитку територій.

Подібний досвід є у великих міст, які тривалий час розробляють стратегічні плани, однак менші міста не так давно перейшли до розробки стратегічних документів, не мають можливості стратегічного управління. Однак, як для перших, так і для других актуальною є проблема оцінювання досягнутого рівня розвитку територій та його порівняння з плановими показниками для подальшого їх корегування (тобто стратегічний метод управління) або для аналізу причин їх відхилення.

З початку 2000-х років комплексний підхід до проблем стратегічного соціально-економічного розвитку отримав широке визнання серед управлінців державного та регіонального рівнів в Україні. Загальну кількість регіональних органів управління, які розробляють різного роду комплексні концепції, програми і стратегії, оцінити досить складно, так як їх список постійно збільшується.

Таким чином, регіони та міста, що перейшли на стратегічний метод управління і розвитку, постають перед необхідністю освоєння наступного важливого інструменту управління – оцінки реалізації стратегії. Основною метою комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, і зокрема великих міст, є визначення можливості вирішення завдань соціального та економічного розвитку на основі внутрішніх резервів і джерел економічного зростання, а також ефективності заходів, що реалізуються органами регіонального управління з реалізації соціально-економічної політики для досягнення стратегічних цілей.

Література:

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально–економічного розвитку регіонів / В. Артеменко//Регіональна економіка. – 2006. – №2 – с. 90–97.
2. Волков А. Швеція: держава та регіони / А. Волков // Сучасна Європа.– 2008. – № 2. – С. 76–89.
3. Вінграновський А. М. Світовий досвід державного регулювання соціально–економічного розвитку регіонів і концептуальні засади регіональної політики України / А. М. Вінграновський // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 179.
4. Горбатов В. М. Оцінка якості життя населення України та країн ЄС / В. М. Горбатов // Науково–виробничий журнал «Держава та регіони». – 2006.– № 4.– С. 90–96. – (Серія : економіка та підприємництво).
5. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети : монографія / М. І. Долішній; Національна Академія Наук України, Інститут регіональних досліджень. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.
6. Джуран Д. Все про якість : зарубіжний досвід / Д. Джуран // Вищий рівень керівництва і качество.– М., 1993. – Вып. 2.
7. Калашнікова Х. І. Використання зарубіжного досвіду управління міською інфраструктурою в містах України / Х. І. Калашнікова // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. – Київ, 2012. – № 6 (132). – С. 180–185.

8. Карлова О. Функціонування об'єктів рекреаційної сфери в контексті розвитку / "Національний журнал сталого розвитку" / Том 15 -. Лютий 2014 / 75-79.
9. Карлова О.А. Визначення ступеню підготовленості та елементів стратегії управління міського комплексу до інноваційних змін /«Науковий вісник БДФЕУ. Економічні науки» (27) 2014. – с. 383-391.
10. Національна стратегія розвитку Польщі на 2007–2013 роки / [за ред. Кшиштофа Хербста] Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ldp.lviv.ua/usefull.php>
11. Новий курс: реформи в Україні 2010–2015 : [нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
12. Andrews F. Social Indicators of Weil–Being : American's perception of Life Quality / F. Andrews, S. Withney. – N. Y. : L. Plenum Press, 1976. – XXI. – 455 p.
13. Crampton G. Local government structure and urban residential location / G. Crampton // Urban Study. – 1996. – № 7. – p. 1061–1076.
14. Freeman R. E. Strategic management: A Stakeholder Approach / R. E. Freeman. – Boston, 1984. – 420 p.
15. The city / Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie. – Chicago : University of Chicago Press, The Heritage of sociology, 1967. – 239 p.